

Walter Ongista O.J. Simpsoniin

Bruce E. Gronbeckin haastattelu

Bruce Gronbeck, Iowan yliopiston retoriikan tutkimuksen professori, vieraili huhti- ja toukokuun ajan Suomessa. Valtaosan ajastaan hän vietti Jyväskylässä valtio-opin ja viestintätieteiden laitosten vieraana, mutta hän kävi vierailunsa aikana luennoimassa myös Tampereella.

Gronbeckin teoksista tunnettuja ovat mm. Walter Ongia käsittelevä *Communication, culture, and consciousness* vuodelta 1991 ja jo oppikirjojen klassikkona pidettävä *Principles and types of speech communication*, josta viimeisin painos on vuodelta 1993. Vuoden 1994 Gronbeck toimi puheviestinnän kattojärjestön SCA:n (Speech Communication Association) presidenttinä. Hänen päätavoitteitaan SCA:ssa on ollut puheviestinnän tutkimuksen kansainvälisyyden lisääminen. Gronbeck oli Fulbright professorina Uppsalassa vuonna 1992, minkä jälkeen hän vieraili myös Suomessa, joten Skandinaviassa tehty tutkimus on tullut hänelle hyvin tutuksi.

Gronbeck toteaa, että yhdysvaltalainen retoriikan tutkimus on nykyään jaettavissa kolmeen suuntaukseen.

— Ensimmäinen on kirjallisuuden retoriikan suuntaus, jolloin päähuomio on kysymyksestä, mihin hyvä kirjoittaminen perustuu? Toinen vaihtoehto on tarkastella retoriikkaa historiallisena oppiaineena, jolloin keskitytään mm. Aristoteleen ja Platonin toisistaan eräviin näkemyksiin.

Kolmatta suuntausta Gronbeck nimittää ”elämän politiikan” (politics of life) tutkimukseksi. Tämän suuntauksen alla tarkastellaan sitä, miten ihminen ajattelee ja toimii erilaisissa instituutioissa, yhteisöissä ja viestimissä. Olennaisia kysymyksiä ovat mm. ”mitä vaikuttaminen viestimissä on” ja ”mihin instituutioiden vaikutusvalta perustuu”? Iowassa tehty tutkimus nojautuu Gronbeckin mukaan pääosiltaan tähän kolmanteen suuntaukseen.

Gronbeck tunnetaan retoriikan lisäksi joukkoviestinnän tutkijana.

— Mielenkiintoisimpia joukkoviestinnässä viime vuosina tapahtuneita käännteitä on käsitteen ”joukko-” (mass-) muuttuminen entistä ongelmallisemmaksi sanassa ”joukkoviestintä” (mass communication). Tutkimus on osoittanut mm. sen, että joukkoviestinnässä on vaikea puhua ”yleistä kokemuksista” (common experiences). Ihmiset kokevat joukkoviestinnän hyvin eri tavoin riippuen heidän ideologisesta ympäristöstään, iästä tai sukupuolesta. Joukkoviestinnän käsitteen sisältämän ”joukon” olemassaolo on kyseenalaistunut.

Joukkoviestinnän tutkimuksen nykytilaa Gronbeck kutsuu ”persoonaltaan jakautuneeksi”.

— Toisaalta analysoidaan viestintää ja viestinnän kuuntelija-, katsoja- tai lukijakohtaisia vaikutuksia, toisaalta analysoidaan hyvin laajassa mielessä ihmistä, kulttuuria ja yhteiskuntaa. Näiden suuntausten yhdistäminen on osoittanut ongelmalliseksi, vaikka viime vuosina on nähty paljon vaivaa tutkimuksen yhtenäisyyden saavuttamiseksi. Mistään erityisestä kriisistä yhtenäisyyden saavuttamisessa ei kuitenkaan ole kysymys. Joukkoviestinnän

tutkimus on tavallaan ainaisessa kriisissä. Se tuntuu kuuluvan alan luonteeseen.

Gronbeck pitää itseään kriittisenä ja viestinnän tulkintoihin keskittyvänä tutkijana. Hän keskittyy siihen, millaisia kuvia viestimet maailmasta välittävät ja miten ne heijastelevat todellisuutta. Tulkinnallinen ote ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hän olisi esimerkiksi hylännyt viestinnän tutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Gronbeck painottaa sitä, että perinteinen jako retorikan kvalitatiivisen ja viestinnän tutkimuksen kvantitatiivisuuden välillä ei pitäisi enää nykyään olla ajankohtainen. Kumpikin metodologia voi käytännössä hyötyä toisistaan.

Gronbeckin viimeisimpiä mielenkiinnon kohteita on Walter Ong. Ongin ajatukset ovat Gronbeckin mukaan olleet viime vuosiin asti kohtalaisen rajallisen joukon tuntemia.

— Ongiin kohdistuva mielenkiinto on kuitenkin kohonnut uuden tutkijasukupolven myötä. Mediasta ja teknologiasta kiinnostuneet nuoret tutkijat ovat havainneet, joillain vanhoilla miehillä olevan mielenkiintoisia näkemyksiä nykypäivän viestinnästä.

— Ongin ohella tällaisia ovat esimerkiksi Marshall McLuhan ja Eric Havelock. Ong, McLuhan ja Havelock tarjoavat mahdollisuuksia lähestyä useita retorikan tutkimuksen avainkysymyksiä: mikä vaikutus kirjoituksella on ollut ja on ihmisen ajatteluun ja tietoisuuteen, miten ihmiset ajattelivat silloin, kun kieltä vielä ainoastaan puhuttiin, miten nykyinen teknologinen kulttuuri ja sen sisältämä puhuttu ja kuvitettu joukkoviestintä muuttavat ajatteluamme, ja mikä vaikutus näillä on edelleen yhteiskuntaan?

Kuten Gronbeck Ongia analysoivilla luennoillaan tuo esille, edellä mainittujen kysymysten tarkempi pohdinta johtaa antiikin Kreikkaan.

— Antiikin Kreikka on merkittävin kiintopiste tarkasteltaessa sitä, miten puhuttu kulttuuri (orality) muuttui kirjallisuutta (literacy) vaalivaksi ja miten tämä vaikutti ajatteluun. Kirjalliseen kulttuuriin olennaisesti kuuluvat hierarkiset rakenteet, taksonomat, luettelot tai listaukset, samoin kuin erilaiset sopimuksen varaiset koodijärjestelmät, muuttivat ajattelua entistä järjestyskeskeisemmäksi. Puhutun kulttuurin aikana ei ollut olemassa sääntöjä siitä, miten kieltä pitäisi käyttää ja miten ajatukset pitäisi ilmaista. Nämä syntyivät vasta kirjallisen kulttuurin kehittymisen myötä.

— Ajankohtaisin osa Ongin teoriaa on kuitenkin se, että teorian mukaan olemme 1900-luvulla länsimaissa siirtymässä ”toisen puhutun kulttuurin” (secondary orality) aika-kauteen. Avainkysymys on, onko sähköisten joukkotiedotusvälineiden käyttämä kieli irroittamassa ajatteluamme kirjallisen kulttuurin ajatusmaailmasta?

— Sähköisille joukkotiedotusvälineille on ominaista esimerkiksi runsas toisto, mitä kirjallisuudessa varotaan, sähköinen viestintä pyrkii osallistuvalla tavalla olemaan tapahtumissa kiinni ”tässä ja nyt”, kun taas kirjoitettu viestintä käsitteellistää ja analysoi, sähköinen viestintä pyrkii lähestymään tapahtumia yksittäisten ihmisten kokemuksellisinä tapahtumina, kun taas kirjallinen kulttuuri esittää tapahtumat yleensä abstrakteina kokonaisuuksina jne.

Gronbeck myös kritisoi Ongin teoriaa. Se on mielenkiintoinen, mutta väittää liikaa. Teoria ei ota huomioon esimerkiksi tietokoneiden avulla käytävää viestintää, joka kuuluu erottamattomasti nykyiseen viestintäteknologiaan, ja joka on selvästi kirjallisen kulttuurin painottamaa.

Toinen Gronbeckin mielenkiinnon kohde on poliittinen viestintä, erityisesti yhdysvaltalaiset presidentin vaalit ja niiden kampanjat. Gronbeck katsoo, että nykyisen kaltainen yhdysvaltalainen poliittinen viestintä on muulle maailmalle varoitus siitä, mihin kulttuurin elekt-

ronisoituminen johtaa. Teknologia alkaa dominoida politiikkaa ja muuttaa sitä. Ihmiset eivät Gronbeckin mukaan kiinnitä enää huomiota politiikan asioihin, vaan viestimissä esiintyvien ihmisten luonteeseen. Pääasiaksi viestinnässä muodostuu se, kuinka luotettavalta ehdokkaat luonteeltaan vaikuttavat, ei se, millaisia asioita heidän edustamansa puolueet ajavat takaa.

— Yksi esimerkki poliitikkojen luonteeseen keskittymisestä on keskustelu kuolemanrangaistuksesta. Poliitikkojen edellytetään viestimissä ilmaisemaan näkemyksensä kuolemanrangaistuksesta, koska se kertoo ihmisille helposti, minkä kaltaisesta henkilöstä on kysymys — onko kyseessä 'haukka' vai 'kyyhky'. Samalla sivuutetaan monimutkaisemmat, esimerkiksi talouteen liittyvät kysymykset, joihin on vaikeaa antaa yksiselitteistä vastausta. Vaalit perustuvat entistä useammin ehdokkaiden moraaliin kuin heidän edustamiinsa poliittisiin vaihtoehtoihin.

Kuolemanrangaistuksesta käyty keskustelu on Gronbeckin mukaan osoitus siitä, että joukkoviestintä on keino hyvin primitiiviselle politiikalle. Mitä enemmän pelko yhteiskunnan väkivaltaistumisesta kasvaa, sitä alttiimmin äänestetään 'kovaa' ehdokasta, joka kannattaa kuolemanrangaistusta ja sitä koskevien lakien laajempaa käyttöön ottoa.

Toisin kuin voisi kuvitella, Gronbeck ei liitä viime aikojen mediatapahtumista puhutuimpaan O.J. Simpsonin tapaukseen samankaltaista varoitusta kuin poliittisen viestinnän elektronisoitumiseen. Gronbeckin mukaan Simpsonin tapaus on itse asiassa opettavainen.

— Se osoittaa ihmisille, mikä merkitys yhdysvaltalaisen oikeuskäytännön byrokratialla, ihmisen rodulla ja tieteen merkityksen kasvulla on nykyisessä yhdysvaltaisessa kulttuurissa. Simpsonin ympärillä pyörivä mediamyly ja siihen liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu ovat silmiä avaavia. Se kertoo siitä, miten niinkin heterogeenisessä yhteiskunnassa kuin Yhdysvalloissa oikeana pidetyt asiat muodostuvat, miten ne kuin yhteisellä sopimuksella hyväksytään ja mikä merkitys joukkoviestinnällä on tässä "julkisen moraalin" muodostamisessa.

Jukka- Pekka Puro